

ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ

ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ 2003 ΚΑΙ ΠΡΟΣΔΟΚΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟ 2004

ΙΟΥΛΙΟΣ 2004

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Λ. ΜΑΝΙΑΤΑΚΗΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΩΝ ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ

ICAP ΑΕ
ΒΑΣ. ΣΟΦΙΑΣ 64, 115 28 ΑΘΗΝΑΙ
ΤΗΛ.: 210 7200 000, FAX: 210 7220 815
e-mail: icap@icap.gr

40
Ετήσια

Τα Ελληνικά Νοικοκυριά

Εκτιμήσεις για το 2003 και Προσδοκίες για το 2004

Ιούλιος 2004

Τα Ελληνικά Νοικοκυριά

Εκτιμήσεις για το 2003 και Προσδοκίες για το 2004

Ιούλιος 2004

ISSN: 1108-5436

Ανάλυση Ερωτηματολογίων–Συγγραφή Κειμένου:
Επιλογή Δείγματος–Στατιστική Επεξεργασία:
Δειγματοληψία:

Κ. Δ. Αϊβαλής–Χ. Φ. Μπέλλας
Α. Λυτροκάπη
Φ. Αναγνωστοπούλου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

A. Η ΓΕΝΙΚΗ ΕΙΚΟΝΑ.....	1
B. Η ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	2
Γ. ΟΙ ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥΣ ΤΟ 2003.....	3
Γ.1. Η Μεταβολή της Οικονομικής Κατάστασης των Νοικοκυριών και οι Κύριες Αιτίες της	3
Γ.2. Οι Τιμές των Καταναλωτικών Προϊόντων και οι Μεταβολές στη Σύνθεση της Καταναλωτικής Δαπάνης	5
Γ.3. Η Αποταμίευση των Νοικοκυριών και η Απόκτηση Περιουσιακών Στοιχείων	7
Δ. ΟΙ ΠΡΟΣΔΟΚΙΕΣ ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥΣ ΤΟ 2004.....	9
Δ.1. Η Προσδοκώμενη Μεταβολή της Οικονομικής Κατάστασης των Νοικοκυριών και οι Κύριες Αιτίες της	9
Δ.2. Οι Προβλεπόμενες Μεταβολές στη Σύνθεση της Καταναλωτικής Δαπάνης	10

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

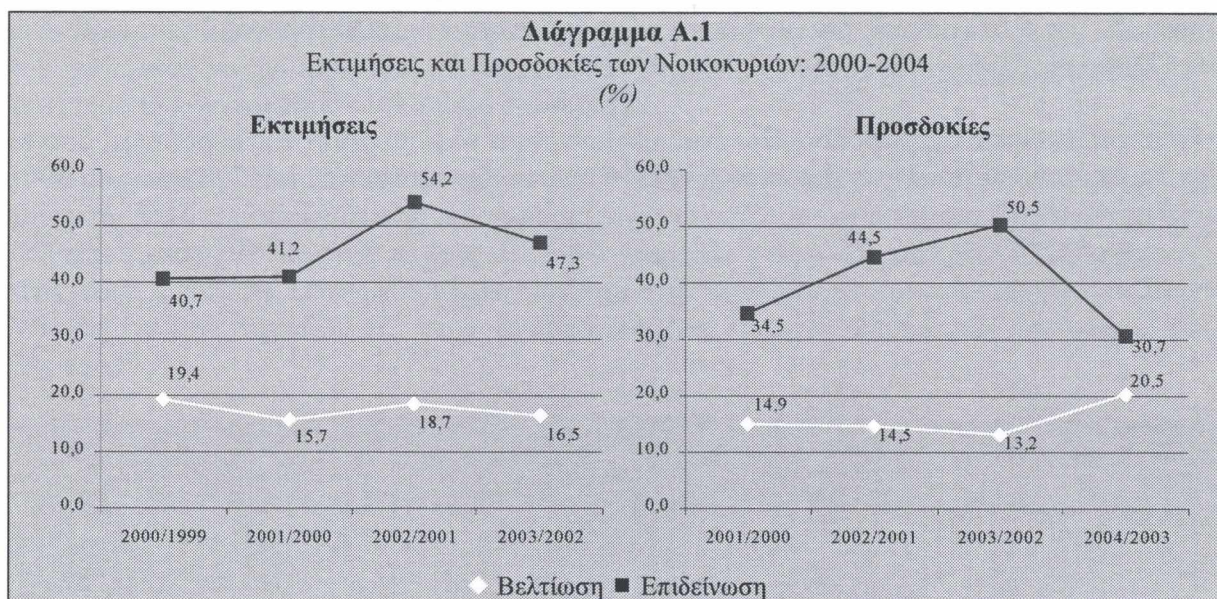
A.1	Εκτιμήσεις και Προσδοκίες των Νοικοκυριών: 2000-2004	1
Γ.1.1	Οι Εκτιμήσεις των Νοικοκυριών για την Μεταβολή της Οικονομικής τους Κατάστασης το Έτος που Πέρασε: 2000/1999, 2001/2000, 2002/2001, 2003/2002	3
Γ.1.2	Οι Αιτίες Μεταβολής της Οικονομικής Κατάστασης των Νοικοκυριών: 2000/1999, 2001/2000, 2002/2001, 2003/2002	5
Γ.2.1	Οι Μεταβολές Τιμών των Καταναλωτικών Προϊόντων: 2000/1999, 2001/2000, 2002/2001, 2003/2002	6
Γ.2.2	Οι Μεταβολές της Καταναλωτικής Δαπάνης: 2000/1999, 2001/2000, 2002/2001, 2003/2002	7
Γ.3.1	Η Σχέση Εισοδήματος–Δαπάνης: 2000-2003	7
Γ.3.2	Η Συμμετοχή στο Χρηματιστήριο: 2000-2003	8
Δ.1.1	Οι Προσδοκίες για την Μεταβολή της Οικονομικής Κατάστασης των Νοικοκυριών: 2001/2000, 2002/2001, 2003/2002, 2004/2003	9
Δ.1.2	Οι Αιτίες της Προσδοκώμενης Μεταβολής της Οικονομικής Κατάστασης των Νοικοκυριών: 2001/2000, 2002/2001, 2003/2002, 2004/2003	10
Δ.2.1	Οι Προβλεπόμενες Μεταβολές στην Καταναλωτική Δαπάνη: 2001/2000, 2002/2001, 2003/2002, 2004/2003	11

A. Η ΓΕΝΙΚΗ ΕΙΚΟΝΑ

Το 2003 συνεχίστηκε η ταχύρυθμη ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας. Τροφοδοτήθηκε από την άνοδο των προσωπικών εισοδημάτων, τα χαμηλά επιτόκια, τα μεγάλα δημόσια έργα εν όψει των Ολυμπιακών Αγώνων και τις κοινοτικές εισροές. Επιπλέον, η ανεργία μειώθηκε ελαφρά, ο πληθωρισμός σημείωσε μικρή αποκλιμάκωση και υπήρξε ανάκαμψη των τιμών των μετοχών στο χρηματιστήριο. Η πορεία αυτή συνεχίζεται και το 2004.

Στα πλαίσια αυτά ανακόπηκε η καθοδική τάση που χαρακτήριζε τις εκτιμήσεις των νοικοκυριών για την οικονομική τους κατάσταση. Το ποσοστό εκείνων που θεώρησαν ότι η οικονομική τους κατάσταση επιδεινώθηκε το 2003, παρ' ότι ιδιαίτερα υψηλό, ήταν μειωμένο σε σχέση με το αντίστοιχο της περυσινής έρευνας που αναφερόταν στο 2002· η σχετική πλειονότητα των νοικοκυριών, ωστόσο, δήλωσαν ότι χειροτέρευσε η θέση τους.

Η άνοδος του κόστους ζωής, παρέμεινε ο ισχυρότερος παράγοντας που επέδρασε αρνητικά στην ευημερία· η συμβολή του όμως ήταν περιορισμένη έναντι του 2002. Αντιθέτως, η δημιουργία νέων πηγών εισοδημάτων από εργασία, αλλά και η αύξηση των εισοδημάτων των εργαζομένων ήταν οι κυριότεροι παράγοντες βελτίωσης της οικονομικής κατάστασης.

Οι προσδοκίες για το 2004 είναι πολύ βελτιωμένες έναντι των αντίστοιχων περυσινών. Το ποσοστό εκείνων που αναμένουν επιδείνωση συρρικνώθηκε κατά 20 ποσοστιαίες μονάδες σε 30,7%, ενώ αυξήθηκε η μερίδα των νοικοκυριών που αναμένει βελτίωση. Είναι πλέον γεγονός ότι η πλειονότητα των νοικοκυριών δεν αναμένει ότι η οικονομική της θέση θα χειροτερεύσει, όπως συνέβαινε μεταξύ 2000 και 2003.

Τρεις είναι οι βασικές αιτίες της αναστροφής αυτής των προσδοκιών. Πρώτον, η μείωση της σημασίας που αποδίδουν τα νοικοκυριά στον πληθωρισμό ως παράγοντα επιδείνωσης· δεύτερον, οι προσδοκίες για την εύρεση νέων πηγών εισοδήματος από εργασία· και, τρίτον, η αναμενόμενη αύξηση του διαθέσιμου ονομαστικού εισοδήματος.

B. Η ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η έρευνα της ICAP επικεντρώθηκε και πάλι στον αστικό χώρο. Το δείγμα ήταν τυχαίο, στρωματοποιημένο και αντιπροσωπευτικό του σχετικού πληθυσμού· περιελάμβανε 600 νοικοκυριά και επιλέχθηκε βάσει των σχετικών αναλογιών του πραγματικού πληθυσμού της απογραφής του 2001. Βασίσθηκε σε δομημένο ερωτηματολόγιο και έγιναν προσωπικές συνεντεύξεις στις κατοικίες των ερωτωμένων· διεξήχθη δε κατά την περίοδο 15 Μαρτίου–5 Απριλίου 2004.

Χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της πολυσταδιακής, στρωματοποιημένης δειγματοληψίας. Κριτήρια στρωματοποίησης ήταν το οικιστικό μέγεθος και η γεωγραφική περιφέρεια. Στρώματα αποτέλεσαν το μέγεθος του αστικού κέντρου (Αθήνα, Θεσσαλονίκη, μεγάλες αστικές και λοιπές αστικές περιοχές) και οι δέκα περιφέρειες της ηπειρωτικής Ελλάδας και της Κρήτης.

Η ικανοποιητική γεωγραφική διασπορά του δείγματος έγινε με την μέσω ειδικού λογισμικού επιλογή 91 σημείων εκκίνησης από ένα σύνολο 21 πόλεων. Τα οικοδομικά τετράγωνα–σημεία εκκίνησης είναι καταχωρημένα στο Ηλεκτρονικό Αρχείο Οικοδομικών Τετραγώνων της ICAP. Η διεξαγωγή των προσωπικών συνεντεύξεων λάμβανε χώρα κατά τις απογευματινές ώρες στο σπίτι που τύχαινε να είναι το σημείο εκκίνησης, το δε στατιστικό βήμα ήταν τρία, δηλαδή η διαδικασία συνεχιζόταν σε κάθε τρίτο κατοικήσιμο χώρο. Η επεξεργασία των απαντήσεων και η στατιστική ανάλυση έγινε με τη βοήθεια του εξειδικευμένου λογισμικού Odin και Diana της Nipo.

Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας συγκρίνονται τόσο με αυτά της περυσινής, όσο και με τις απαντήσεις που είχαν δώσει τα αστικά νοικοκυριά στις έρευνες του 2002 και του 2001.

Γ. ΟΙ ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥΣ ΤΟ 2003

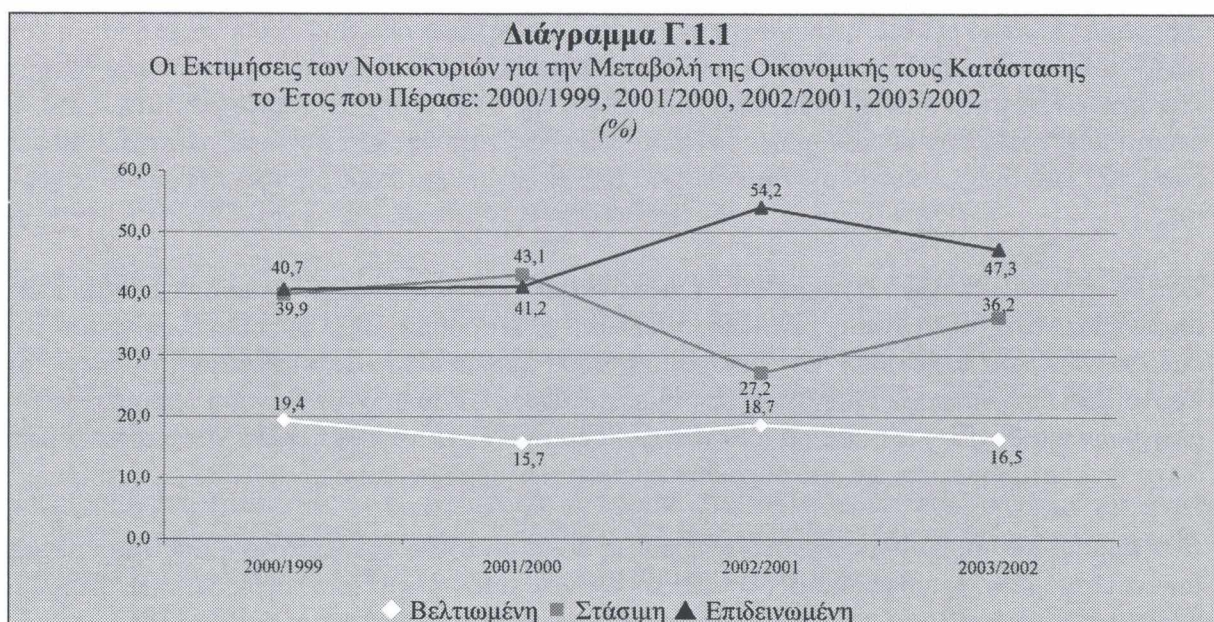
Γ.1. Η Μεταβολή της Οικονομικής Κατάστασης των Νοικοκυριών και οι Κύριες Αιτίες της

Συνεχίσθηκε το 2003 η ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας. Την ώθηση έδωσε η εγχώρια ζήτηση, τόσο για ιδιωτική και δημόσια κατανάλωση όσο και για επενδύσεις παγίου κεφαλαίου. Η άνοδος της ιδιωτικής κατανάλωσης ήταν αποτέλεσμα της αύξησης του διαθέσιμου προσωπικού εισοδήματος και των συνθηκών ευχερούς χρηματοδότησης των καταναλωτικών δαπανών των νοικοκυριών από δανειακούς πόρους που παρέχει το χρηματοπιστωτικό σύστημα.

Στο μέτωπο της αγοράς εργασίας οι εξελίξεις το 2003 ήταν σαφώς καλύτερες έναντι του 2002. Η απασχόληση αυξήθηκε και το ποσοστό ανεργίας εξακολούθησε να υποχωρεί, με αργό όμως ρυθμό. Η αύξηση της απασχόλησης ήταν ιδιαίτερα αισθητή σε κλάδους των υπηρεσιών και ιδιαίτερα σε εκείνους των οποίων η δραστηριότητα σχετίζεται με την προετοιμασία για τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004.

Στις αγορές κεφαλαίων η σημαντικότερη εξέλιξη ήταν η ανάκαμψη των τιμών των μετοχών στο Χρηματιστήριο Αθηνών μετά από τρία χρόνια συνεχούς και μεγάλης κάμψης. Τα επιτόκια συνέχισαν να διαμορφώνονται σε ιστορικά χαμηλά επίπεδα, καθιστώντας ελκυστικό τον δανεισμό αλλά απογοητεύοντας τους καταθέτες.

Ο πληθωρισμός, όπως μετριέται από τον εναρμονισμένο δείκτη τιμών καταναλωτή, υποχώρησε το 2003· μειώθηκε επίσης και η απόκλιση του από τον μέσο ετήσιο πληθωρισμό στην ζώνη του ευρώ. Το γεγονός πάντως ότι αυτός παραμένει υψηλότερος στην Ελλάδα από ό,τι στις άλλες χώρες της ζώνης του ευρώ οφείλεται στην υπερθέρμανση της οικονομίας σε σημαντικούς κλάδους της αλλά και στην μη ικανοποιητική λειτουργία του ανταγωνισμού σε πολλές αγορές¹.

¹ Για μία ενδελεχή ανάλυση της πορείας των οικονομικών μεγεθών το 2003 βλ. Τράπεζα της Ελλάδος, *Εκθεση του Διοικητή για το Έτος 2003*. Αθήνα, 2004.

Οι παραπάνω ευνοϊκές εξελίξεις φαίνεται ότι ανέκοψαν κάπως την απογοητευτική πορεία του απολογισμού που κάνουν κάθε χρόνο στην έρευνα της ICAP τα νοικοκυριά των αστικών περιοχών. Συγκεκριμένα, ενώ για τα έτη 2000 έως και 2002 υπήρχε συνεχής αύξηση της μερίδας όσων θεώρησαν ότι η οικονομική τους κατάσταση επιδεινώθηκε, το 2003 το ποσοστό αυτό μειώθηκε σε 47,3% από 54,2% που ήταν το 2002· αντιθέτως, αυξήθηκε σημαντικά το ποσοστό εκείνων που θεώρησαν ότι δεν υπήρξε σημαντική μεταβολή στην οικονομική τους ευημερία από 27,2% σε 36,2%. Μικρή μείωση υπήρξε, τέλος, του ποσοστού των νοικοκυριών που θεώρησαν ότι η οικονομική τους κατάσταση στο έτος που πέρασε βελτιώθηκε, από 18,7% σε 16,5%.

Η ανακοπή της διεύρυνσης της διαφοράς ανάμεσα σε αρνητικές και θετικές απαντήσεις όσον αφορά την αίσθηση που έχουν, απολογιστικά, τα νοικοκυριά για την μεταβολή της οικονομικής τους κατάστασης φαίνεται και όταν εξετασθούν οι επί μέρους παράγοντες που συντελούν σε αυτή την μεταβολή: ο σημαντικότερος είναι οι εξελίξεις στην αίσθηση για το κόστος διαβίωσης. Όπως από τις προηγούμενες, έτσι και από την παρούσα έρευνα προκύπτει ότι η αύξηση του κόστους διαβίωσης θεωρείται η κύρια αιτία οικονομικής επιδείνωσης. Η διαφορά όμως του ποσοστού εκείνων που θεώρησαν ότι το 2003 το κόστος διαβίωσης αυξήθηκε σημαντικά και του ποσοστού εκείνων που θεώρησαν ότι αυτό συγκρατήθηκε, μειώθηκε από 55,8% το 2002 σε 48,0% το 2003. Είναι η πρώτη φορά που η διαφορά αυτή περιορίζεται από το έτος 2000 και αυτό το γεγονός συντέλεσε στο να περιορισθεί το ποσοστό εκείνων που θεώρησαν ότι η οικονομική τους κατάσταση επιδεινώθηκε. Φαίνεται λοιπόν ότι η μικρή αποκλιμάκωση του πληθωρισμού το 2003, η οποία εν πολλοίς οφείλονταν στην ανατίμηση του ευρώ που περιόρισε τον εισαγόμενο πληθωρισμό και αντιστάθμισε μερικώς την αύξηση στις τιμές των καυσίμων, έγινε αισθητή από τα νοικοκυριά.

Ο αμέσως επόμενος σε σημασία παράγοντας ο οποίος επηρεάζει τις εκτιμήσεις των νοικοκυριών για την μεταβολή της οικονομικής τους κατάστασης είναι το ισοζύγιο ανάμεσα σε νέα εισοδήματα από εργασία και στις απώλειες εισοδήματος από εργασία που φέρνει η ανεργία. Από τις απαντήσεις προκύπτει ότι για τέταρτο συνεχές έτος το ισοζύγιο αυτό παρέμεινε θετικό: ο αριθμός των νοικοκυριών που βελτίωσαν την θέση τους επειδή απέκτησαν νέες πηγές εισοδήματος από εργασία ήταν μεγαλύτερος από τον αριθμό εκείνων που δήλωσαν ότι η ευημερία τους μειώθηκε λόγω απώλειας θέσεων εργασίας. Η διαφορά μάλιστα μεταξύ θετικών και αρνητικών απαντήσεων πήρε τη μέγιστη τιμή της στην διάρκεια της τετραετίας, 6,3%. Οι εκτιμήσεις αυτές των νοικοκυριών φαίνεται συνεπώς να επιβεβαιώνουν τα επίσημα στοιχεία του 2003 που δείχνουν μείωση του αριθμού των ανέργων και καθαρή αύξηση της απασχόλησης².

Θετικό ήταν για δεύτερο συνεχές έτος και το «ισοζύγιο» μεταξύ εκείνων που θεώρησαν ότι η οικονομική τους κατάσταση βελτιώθηκε επειδή το εισόδημά τους αυξήθηκε ικανοποιητικά και εκείνων που απέδωσαν την οικονομική τους επιδείνωση στην ανεπαρκή αύξησή του. Τούτο φαίνεται να επιβεβαιώνει τις επίσημες εκτιμήσεις που δείχνουν άνοδο των μέσων ονομαστικών αποδοχών μεγαλύτερη από τον πληθωρισμό κατά το 2003, αλλά και αποτελέσματα δειγματοληπτικών ερευνών που δείχνουν αύξηση των κερδών και μερισμάτων των εταιριών³.

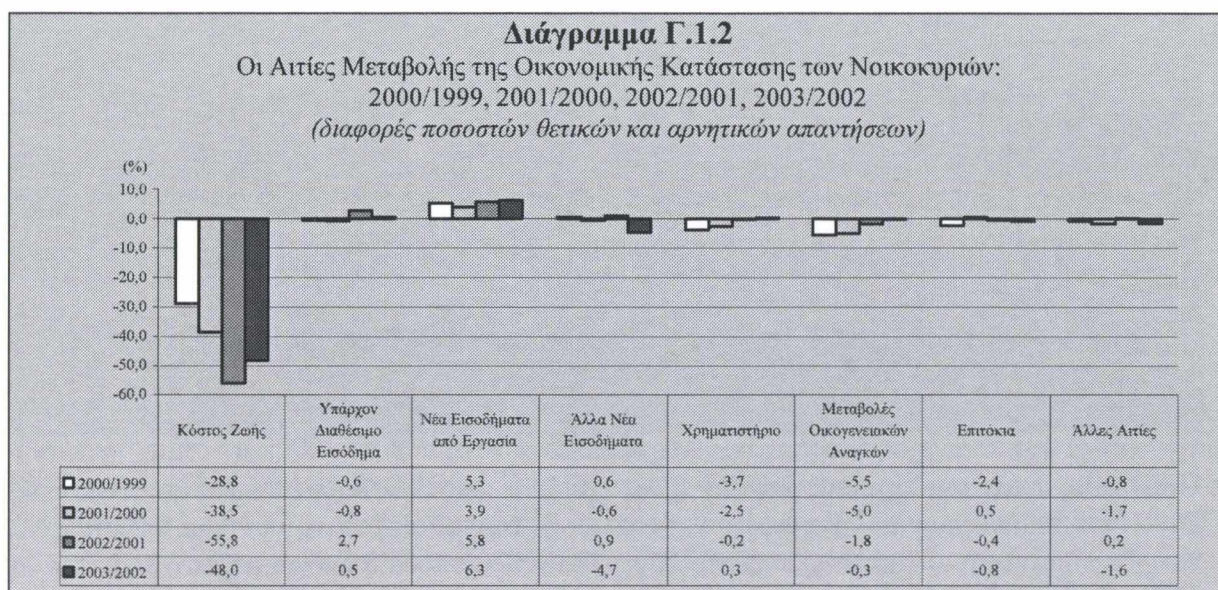
Ένα σημαντικό εύρημα της παρούσας έρευνας είναι ότι έγινε αρνητικό το «ισοζύγιο» μεταξύ των νοικοκυριών που θεώρησαν ότι απέκτησαν νέα εισοδήματα από πηγές που δεν περιλαμβάνουν την εργασία και το χρηματιστήριο και εκείνων που δήλωσαν ότι απώλεσαν τέτοιες

² Βλ. Τράπεζα της Ελλάδος, *op. cit.*, σ. 31.

³ Βλ. Τράπεζα της Ελλάδος, *op. cit.*, σ. 168 και ΣΕΒ-ICAP, *Η Ελληνική Μεταποίηση. Εκτιμήσεις για το 2003 και Προσδοκίες για το 2004. Αποτελέσματα της Τρίτης Ετήσιας Δειγματοληπτικής Έρευνας*. Αθήνα, Ιούνιος 2004.

πηγές. Μάλιστα, η αρνητική αυτή διαφορά διαμορφώθηκε σε 4,7% και ήταν περισσότερο σημαντική απ' αυτήν του κόστους ζωής. Μια πιθανή εξήγηση για το εύρημα αυτό μπορεί να είναι ο εκμηδενισμός των εισοδημάτων από τόκους πολλών μικρών καταθετών, που είναι αποτέλεσμα των ιστορικά χαμηλών επιπέδων στα οποία διαμορφώνονται τα επιτόκια καταθέσεων.

Οι επιδράσεις του χρηματιστηρίου στην ευημερία των νοικοκυριών έγιναν για πρώτη φορά ελαφρά θετικές το 2003 μετά από τρεις προηγούμενες αρνητικές χρονιές. Τούτο είναι φυσιολογικό, δεδομένης της ανάκαμψης που υπήρξε στις τιμές των μετοχών το 2003.

Γ.2. Οι Τιμές των Καταναλωτικών Προϊόντων και οι Μεταβολές στη Σύνθεση της Καταναλωτικής Δαπάνης

Τα 600 αστικά νοικοκυριά της παρούσας έρευνας έκαναν 2.058 υποδείξεις με τις οποίες θεωρήθηκε ότι υπήρξε αισθητή αύξηση σε κάποια από τις 12 ομάδες κατανάλωσης που διακρίνει η ΕΣΥΕ· αντίθετα υπήρξαν μόνο 361 υποδείξεις για χαμηλή αύξηση ή συγκράτηση τιμών σε κάποια από τις ομάδες αυτές. Διαμορφώθηκε συνεπώς για το 2003 μια διαφορά ποσοστού για σημαντικές αυξήσεις τιμών έναντι εκείνου για συγκρατημένες αυξήσεις της τάξης του 70,2%. Είναι η τρίτη συνεχής χρονιά κατά την οποία η διαφορά αυτή διευρύνεται.

Όπως σε όλες τις προηγούμενες έρευνες, οι αυξήσεις τιμών έγιναν περισσότερο αισθητές στα τρόφιμα και μη αλκοολούχα ποτά. Όμως η διαφορά ποσοστού μεταξύ των απαντήσεων που θεώρησαν τις αυξήσεις στα τρόφιμα σημαντικές και εκείνων που τις θεώρησαν συγκρατημένες ήταν 20,6%, ελαφρά μειωμένη σε σχέση με την αντίστοιχη για το 2002 που ήταν 21,9%. Ανακόπηκε συνεπώς η επί δύο συνεχόμενα έτη διεύρυνση της διαφοράς αυτής.

Περιορισμένη ήταν επίσης η αντίστοιχη διαφορά στις μεταφορές-επικοινωνίες, προφανώς λόγω της μείωσης που υπάρχει στις τιμές των τηλεπικοινωνιών. Παραμένει ωστόσο η δεύτερη μεγαλύτερη διαφορά μεταξύ όλων των κατηγοριών κατανάλωσης.

Αντιθέτως, η «ψαλίδα» της διαφοράς μεταξύ ποσοστών αύξησης και συγκράτησης των τιμών διευρύνθηκε στην ένδυση-υπόδηση, στα αλκοολούχα ποτά-καπνό, στην στέγαση, στην υγεία, στην εκπαίδευση και στην αναψυχή-ξενοδοχεία-εστιατόρια. Μάλιστα στην ένδυση-

υπόδηση, στην στέγαση, στην εκπαίδευση και στην αναψυχή-ξενοδοχεία-εστιατόρια η ψαλίδα αυτή διευρύνεται για δεύτερο συνεχές έτος.

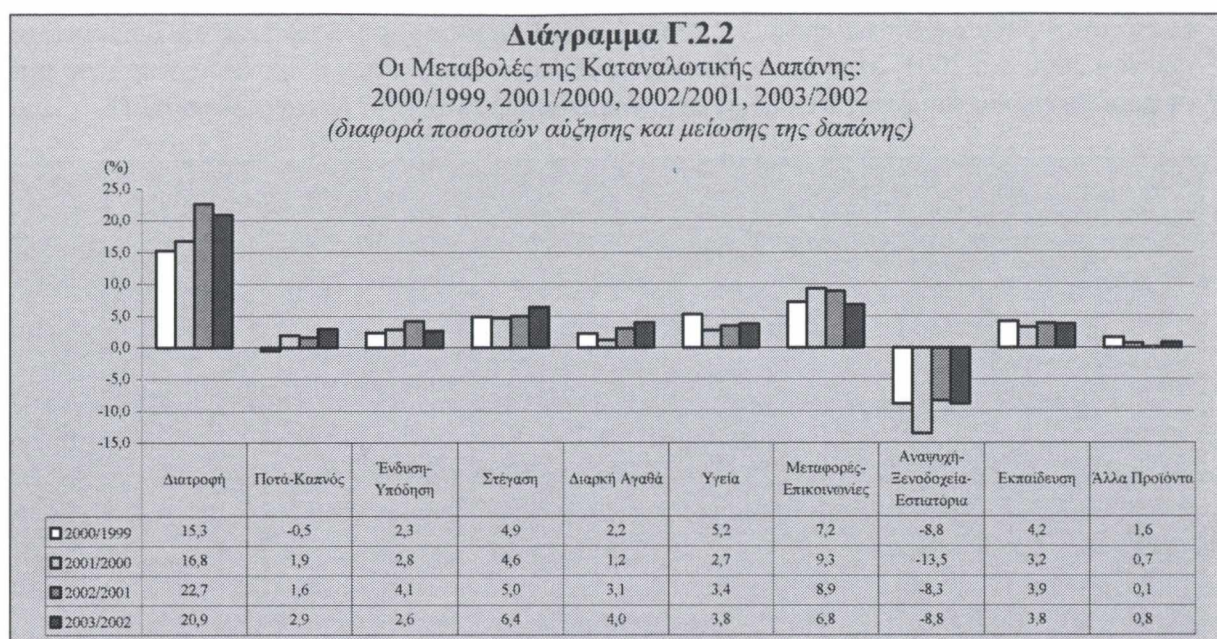

Όσον αφορά την αίσθηση για μεταβολή της δαπάνης των νοικοκυριών κατά το 2003, υπήρξαν 1.441 υποδείξεις για κατηγορίες κατανάλωσης στις οποίες τα νοικοκυριά θεώρησαν ότι υπήρξε σημαντική αύξησή της δαπάνης τους έναντι 572 υποδείξεων για μείωση της δαπάνης. Υπάρχει συνεπώς μία διαφορά 43,2% υπέρ της αύξησης των καταναλωτικών δαπανών. Η διαφορά αυτή, ωστόσο, είναι ελαφρώς μικρότερη αυτής του 2002, έτος κατά το οποίο είχε καταγραφεί απότομη άνοδος του αριθμού των νοικοκυριών που αύξησαν την καταναλωτική τους δαπάνη. Τα στοιχεία αυτά συμβαδίζουν με την σημαντική αύξηση που είχαν οι λιανικές πωλήσεις το 2003⁴. Η άνοδος αυτή οφείλεται τόσο στην διευρυμένη ζήτηση, όσο και στις πληθωριστικές πιέσεις κατά το δεύτερο χρόνο χρήσης του ευρώ.

Όπως και σε όλες τις προηγούμενες έρευνες, η μεγαλύτερη διαφορά μεταξύ των ποσοστών αύξησης-μείωσης της καταναλωτικής δαπάνης καταγράφηκε στα είδη διατροφής, 20,9%· ήταν όμως ελαφρά μικρότερη έναντι της περυσινής. Μειωμένη ήταν η ίδια διαφορά και στις μεταφορές-επικοινωνίες. Το γεγονός αυτό πιθανότατα οφείλεται στην κάμψη του κόστους των τηλεπικοινωνιών. Αντίθετα, αυξημένη είναι η διαφορά ποσοστών αύξησης-μείωσης της δαπάνης στην στέγαση, γεγονός που αντανακλά το αυξημένο κόστος της θέρμανσης κατά το 2003.

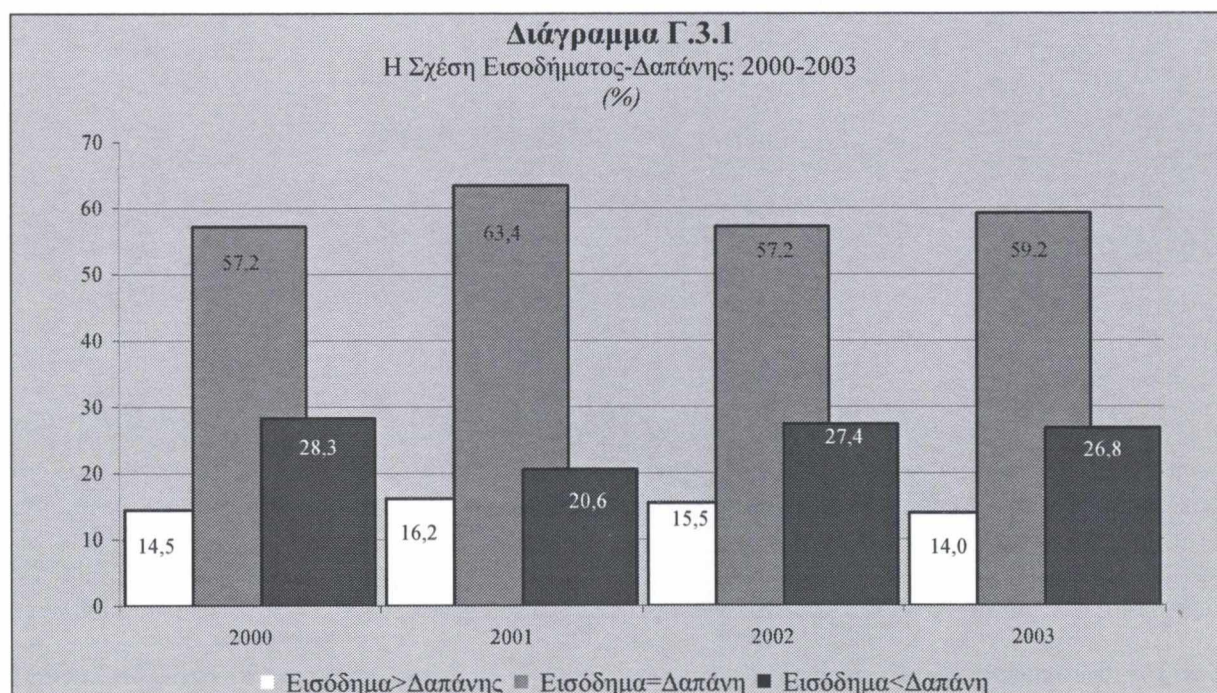
Η μόνη κατηγορία καταναλωτικής δαπάνης στην οποία ο αριθμός των νοικοκυριών που δήλωσαν μείωση δαπάνης ξεπέρασε εκείνον όσων δήλωσαν αύξηση συνέχισε να είναι η αναψυχή-ξενοδοχεία-εστιατόρια. Μάλιστα, η διαφορά αυτή φαίνεται σταθεροποιημένη σε όλη την διάρκεια της τετραετίας 2000-2003 με μόνη εξαίρεση το 2001 όπου είχε σημειώσει μια απότομη διεύρυνση.

⁴ Το 2003 η αξία των λιανικών πωλήσεων αυξήθηκε κατά 7,8% και ο όγκος τους κατά 4,6%.

Γ.3. Η Αποταμίευση των Νοικοκυριών και η Απόκτηση Περιουσιακών Στοιχείων

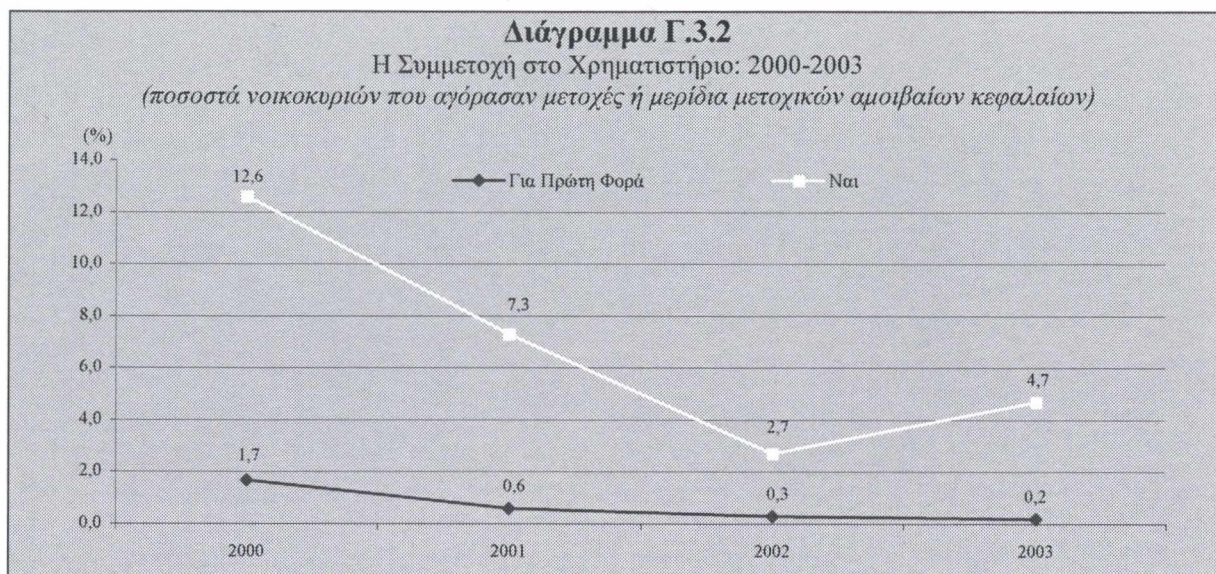
Περίπου το 60% των νοικοκυριών κατόρθωσαν απλώς να ισοσκελίσουν τον οικογενειακό προϋπολογισμό το 2003. Το ποσοστό αυτό είναι ελαφρά υψηλότερο έναντι του αντιστοίχου του προηγούμενου έτους. Αντιθέτως, τόσο η μερίδα των νοικοκυριών που αποταμίευσε, όσο και εκείνη της οποίας η δαπάνη ξεπέρασε το εισόδημα με αποτέλεσμα την προσφυγή σε δανεισμό ή την ανάλωση παλαιών αποταμιεύσεων, μειώθηκαν ελαφρά.

Η ανάκαμψη του χρηματιστηρίου κατά το 2003⁵ είχε σαν αποτέλεσμα να αυξηθεί το ποσοστό των νοικοκυριών που αγόρασαν μετοχές ή μερίδια μετοχικών αμοιβαίων κεφαλαίων. Το πο-

⁵ Το 2003 ο γενικός δείκτης τιμών των μετοχών του ΧΑΑ αυξήθηκε κατά 29,5% και η μέση ημερήσια αξία των συναλλαγών κατά 40,8%.

σοστό αυτό βεβαίως εξακολουθεί να παραμένει σημαντικά χαμηλότερο έναντι των αντιστοι-
χων του 2000 και 2001. Μηδαμινό παρέμεινε, τέλος, το τμήμα των νοικοκυριών που για πρώ-
τη φορά επένδυσε εμμέσως ή αμέσως στο χρηματιστήριο.

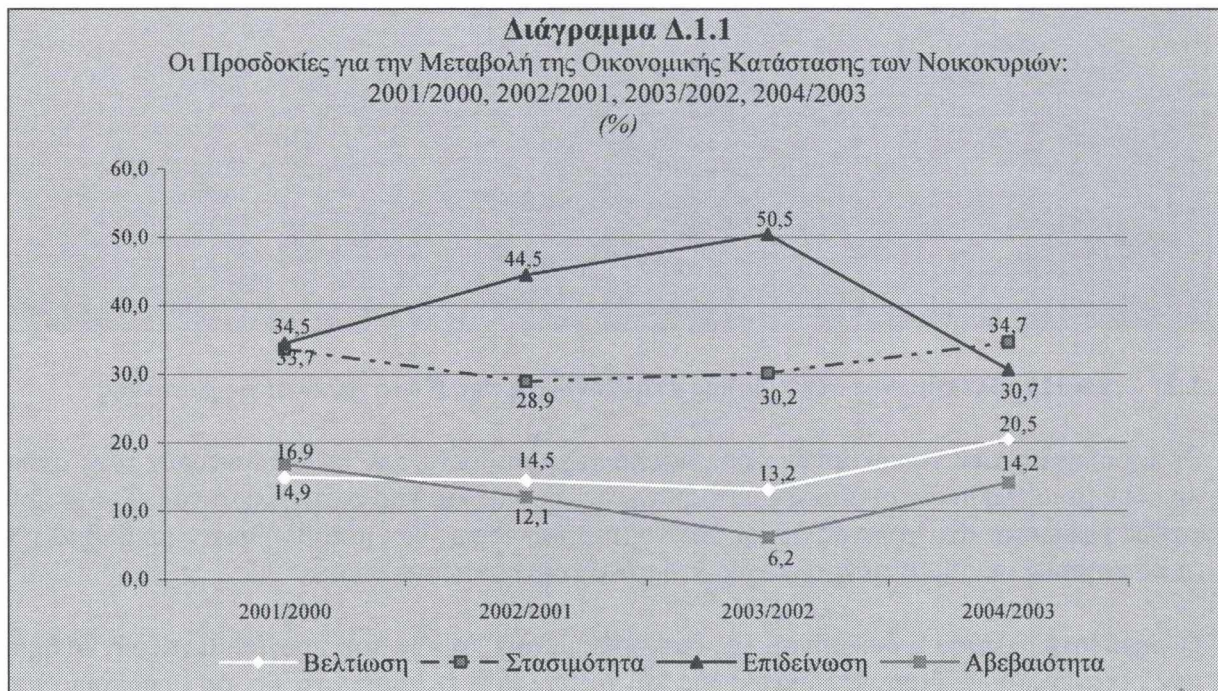

Δ. ΟΙ ΠΡΟΣΔΟΚΙΕΣ ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥΣ ΤΟ 2004

Δ.1. Η Προσδοκώμενη Μεταβολή της Οικονομικής Κατάστασης των Νοικοκυριών και οι Κύριες Αιτίες της

Οι συνθήκες που επικράτησαν στην ελληνική οικονομία κατά το 2003 συνεχίστηκαν εν πολλοίς και κατά το πρώτο εξάμηνο του 2004. Συνεχίστηκαν οι υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης και η άνοδος της καταναλωτικής δαπάνης. Ταυτοχρόνως, υπήρξε ελαφρά κάμψη των πληθωριστικών πιέσεων, ενώ συνεχίστηκε η ανάκαμψη του χρηματιστηρίου.

Παρά τη σταθερότητα των οικονομικών συνθηκών, υπήρξε, για πρώτη φορά από το 2000, σημαντικότερη βελτίωση των προσδοκιών των νοικοκυριών⁶. Το κλίμα απαισιοδοξίας που φαινόταν πως είχε παγιωθεί μεταβλήθηκε άρδην. Συγκεκριμένα, το ποσοστό αυτών που θεωρούν ότι η οικονομική τους κατάσταση θα επιδεινωθεί περιορίστηκε από 50,5% που είχε καταγραφεί από την προηγούμενη έρευνα, σε 30,7%· το μερίδιο μάλιστα αυτό είναι το χαμηλότερο της τελευταίας τετραετίας. Επιπλέον, το τμήμα όσων θεωρούν ότι θα βελτιώσουν τη θέση τους αυξήθηκε από 13,2% σε 20,5%, ποσοστό που είναι επίσης το υψηλότερο της τετραετίας. Από την άλλη πλευρά, καταγράφηκε και αύξηση της «στασιμότητας», δηλαδή του μεριδίου εκείνων που θεωρούν ότι τα οικονομικά τους δεν θα μεταβληθούν σημαντικά το 2004· αυξήθηκε επίσης το ποσοστό της αβεβαιότητας, το οποίο ήταν πολύ χαμηλό στην έρευνα του 2003. Η άνοδος αυτή πιθανόν να αντανακλά ανησυχίες μέρους των νοικοκυριών για την διατήρηση των ρυθμών ανάπτυξης και της απασχόλησης μετά το πέρας των Ολυμπιακών Αγώνων.

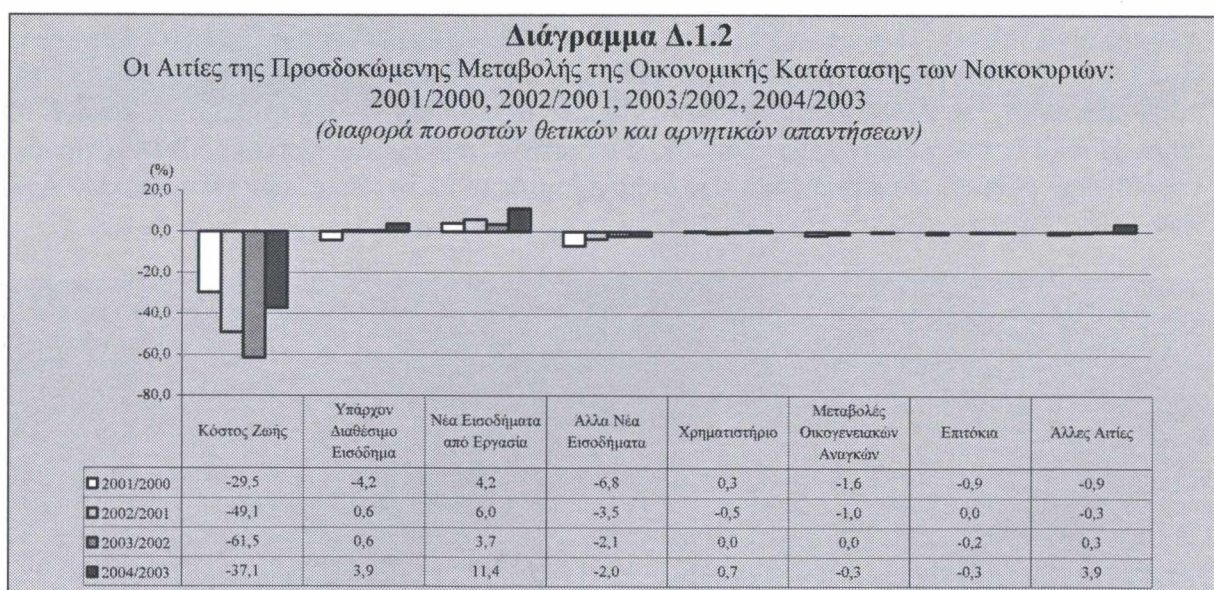
Πρέπει μάλιστα να υπογραμμισθεί το γεγονός ότι οι συνταξιούχοι δεν διαφοροποιούνται από τις άλλες ομάδες του πληθυσμού, ενώ μέχρι πέρυσι είχαν σημαντικά υψηλότερα ποσοστά απαισιοδοξίας. Αντιθέτως, είναι τα νοικοκυριά με «αρχηγό» επιχειρηματία—έμπορο—βιοτέχνη

⁶ Πρέπει να τονισθεί ότι η έρευνα διεξήχθη μετά τις εκλογές της 7^{ης} Μαρτίου. Είναι δε δυνατόν να υποστηριχθεί ότι οι προσδοκίες των νοικοκυριών επηρεάζονται σε σημαντικό βαθμό από τις πολιτικές εξελίξεις.

που είναι πολύ περισσότερο απαισιόδοξα από ότι το σύνολο⁷. Από την άλλη πλευρά, η αισιοδοξία ήταν διάχυτη μεταξύ όλων των ομάδων νοικοκυριών.

Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει επίσης το γεγονός ότι, μετά από τρία χρόνια ανοδικής πορείας, η σημασία του πληθωρισμού ως παράγοντα δημιουργίας αρνητικών προσδοκιών περιορίστηκε σημαντικά το 2004. Συγκεκριμένα, η διαφορά του μεριδίου των νοικοκυριών που αναμένουν βελτίωση της ευημερίας τους λόγω κάμψης του πληθωρισμού και του ποσοστού εκείνων που φοβούνται επιδείνωση λόγω του υψηλού πληθωρισμού μειώθηκε από το -61,5% που είχε καταγράψει η περυσινή έρευνα σε -37,1%. Σ' αυτό πρέπει να συνετέλεσε και η κάμψη του πληθωρισμού κατά το πρώτο εξάμηνο του έτους και καθ' όλη τη διάρκεια του 2003.

Ταυτοχρόνως, διευρύνθηκε το θετικό «ισοζύγιο» μεταξύ θετικών και αρνητικών απαντήσεων όσον αφορά, τόσο το υπάρχον διαθέσιμο εισόδημα, όσο και τα νέα εισοδήματα από εργασία· η διεύρυνση του δεύτερου μάλιστα ήταν εντυπωσιακή, από 3,7% σε 11,4%. Φαίνεται συνεπώς ότι η μεγαλύτερη αισιοδοξία των ελληνικών νοικοκυριών οφείλεται κυρίως στις προσδοκίες για αύξηση των αποδοχών και περαιτέρω μείωση της ανεργίας.

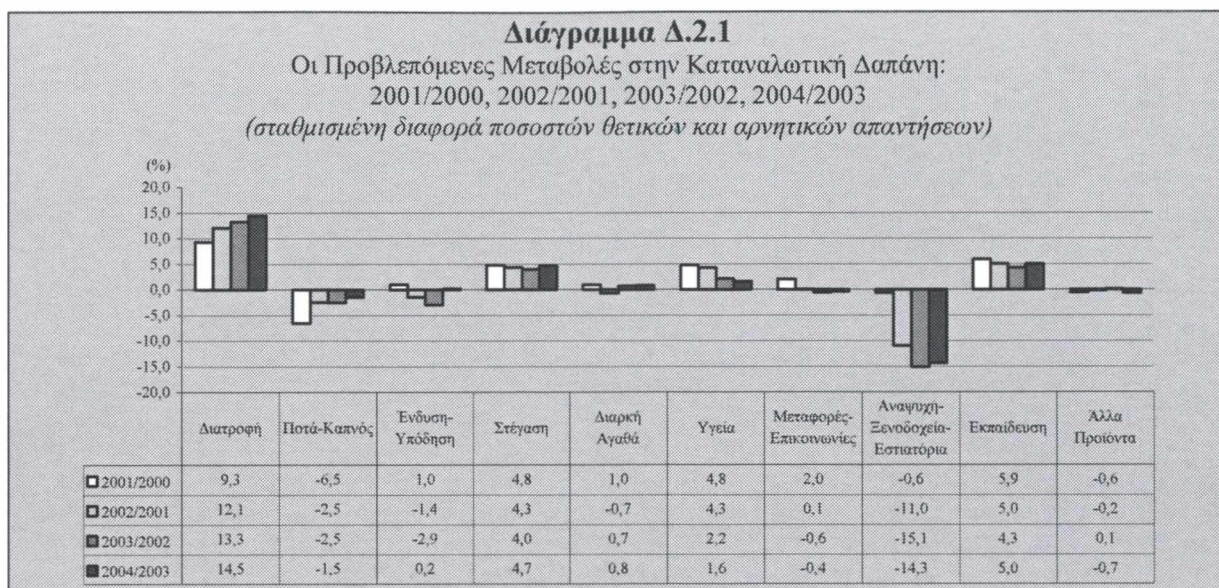

Δ.2. Οι Προβλεπόμενες Μεταβολές στη Σύνθεση της Καταναλωτικής Δαπάνης

Οι προσδοκίες των νοικοκυριών όσον αφορά τις μεταβολές των καταναλωτικών τους δαπανών δεν μεταβλήθηκαν ουσιαστικά μεταξύ της περυσινής και της φετινής έρευνας. Τούτο προφανώς οφείλεται στο γεγονός ότι οι οικονομικές συνθήκες δεν μεταβλήθηκαν σε βαθμό που να οδηγήσουν σε σημαντικές αλλαγές στη σύνθεση της κατανάλωσης.

Συνεχίστηκε ωστόσο η διεύρυνση της διαφοράς μεταξύ αυτών που προγραμματίζουν αύξηση των οικογενειακών δαπανών διατροφής και αυτών που εκτιμούν ότι θα τις μειώσουν· από 13,3% στην έρευνα του 2003 σε 14,5% σε αυτή του 2004. Η εξέλιξη αυτή εξηγείται από το ότι τα νοικοκυριά προβλέπουν ότι θα συνεχιστούν οι αυξήσεις τιμών των ειδών διατροφής, η ζήτηση για τα οποία είναι ανελαστική. Από την άλλη πλευρά, περιορίστηκε ελαφρά το αρνητικό ισοζύγιο θετικών-αρνητικών απαντήσεων όσον αφορά τις δαπάνες αναψυχής, σε -14,3% από -15,1%.

⁷ Το γεγονός αυτό συνάδει με τη μετριασμένη αισιοδοξία που επικρατεί στη βιομηχανία, όπως αυτή κατεγράφη από την έρευνα ΣΕΒ-ICAP. Βλ. ΣΕΒ-ICAP, *op. cit.*

Κάποιες άξιες λόγου μεταβολές καταγράφηκαν όσον αφορά τη στέγαση και την ένδυση-υπόδηση. Όσον αφορά την πρώτη, η «ψαλίδα» άνοιξε από 4,0% σε 4,7%. Τούτο πιθανώς οφείλεται στις αυξήσεις των τιμών της ενέργειας και στους φόβους ότι δεν θα είναι παροδικές⁸. Τέλος, στην ένδυση-υπόδηση ο αριθμός των νοικοκυριών που προγραμματίζουν αύξηση της δαπάνης ξεπέρασε εκείνον που προγραμματίζουν μείωση μετά από δύο συνεχόμενα χρόνια όπου είχε συμβεί το αντίθετο.

⁸ Στην κατηγορία «στέγαση» του Δείκτη Τιμών Καταναλωτή της ΕΣΥΕ περιλαμβάνονται, πέραν των ενοικίων, κλπ. και οι δαπάνες για ηλεκτρική ενέργεια και καύσιμα.

Παράρτημα

Η Ταυτότητα της Έρευνας

Εταιρία	ICAP ΑΕ.
Δεοντολογία	Η έρευνα διεξήχθη σύμφωνα με τους κανόνες δεοντολογίας που ορίζουν ο ΣΕΔΕΑ, η ESOMAR και η Gallup International Association, μέλος των οποίων είναι η ICAP και εφαρμόζει τον Κανονισμό Ποιοτικού Ελέγχου Συλλογής Στοιχείων.
Δείγμα	Τυχαίο αντιπροσωπευτικό δείγμα 600 νοικοκυριών καταναμεμημένο ποσοστιαία (quotas) κατά οικιστικό μέγεθος και γεωγραφική περιφέρεια.
Μέθοδος	Προσωπική επαφή με την χρήση έντυπου δομημένου ερωτηματολογίου στα σπίτια των ερωτώμενων.
Χρόνος Διεξαγωγής	15 Μαρτίου–5 Απριλίου 2004.

